

CASSIAN MARIA SPIRIDON

*101 dialoguri
în libertate*

– Volumul II –

Colecția: BIBLIOTECA IDEEA EUROPEANĂ
Coperta: Florin AFLOAREI

Lector: Vlad ROMAN
Tehnoredactor: Carmen DUMITRESCU

Editura Ideea Europeană
OP-22, CP-113, Sector 1, București,
Cod 014780, România
Tel/Fax: 4021-2125692; 4021-3106618
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Anul apariției: 2013

Ediție Digitală

ISBN 978-606-594-104-5

Copyright © 2013 Ideea Europeană

Cassian Maria SPIRIDON (9.IV.1950, Iași), poet și esecist. Este fiul Mariei Spiridon, învățătoare. A urmat liceul la Negrești-Vaslui (1965-1969), apoi, între 1969 și 1975, Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din București. A lucrat, pînă în decembrie 1989, ca inginer mecanic și cercetător științific în diverse întreprinderi și institute. În decembrie '89 a fost arestat deoarece a organizat și condus o mișcare împotriva dictaturii comuniste. În ianuarie 1990 a fondat revista *Timpul*, care a apărut, sub conducerea sa, pînă la sfîrșitul lui octombrie 1991. În noiembrie 1991 înființează Editura Timpul, pe care o conduce și în prezent. Între 1991 și 1992 lucrează ca redactor la revista *Cronica*, apoi la *Evenimentul zilei* (1992-1994). În 1994 a întemeiat revista *Poezia*, iar în 1995 – *Caietele de la Durău*. Este, din 1995, redactor-șef al revistei *Convorbiri literare*, căreia i-a stabilit un profil distinct. Debut în presa literară: 1970, în revistele *Amfiteatru* și *România literară*.

Este publicat în toate revistele importante din țară. Apariții în diverse antologii din țară și străinătate.

Prezent, ca invitat, la festivaluri naționale și internaționale de poezie (*Festivalul internațional de Poezie de la Medellín* – Columbia, *Bienala internațională de Poezie de la Liège* – Belgia, *Luna culturii românești de la Marsilia* – Franța etc., *Întîlnirea Poeților Lumii latine*, Mexic, Festivalul Internațional de Poezie de la Havana, Cuba etc.). Tradus și publicat în franceză, engleză, germană, spaniolă, suedeză, rusă, chineză, finlandeză, polonă, cehă, albaneză, slovacă, arabă, maghiară, coreană ș.a. Prezent cu texte la radio și televiziunile locale și națională. Numeroase articole publicistice și eseuri în presa locală și națională.

Cărți: *Pornind de la zero*, 1985; *Zodia nopții*, 1994 (Premiul revistei *Poesis* pentru cea mai bună carte a anului); *Iași, 14 decembrie 1989*, *Inceputul Revoluției Române*, 1994 (Premiul cultural „Vasile Pogor” al Primăriei Iași); *Piatră de încercare*, 1995 (Premiul Uniunii Scriitorilor – Filiala Iași); *De dragoste și moarte*, 1996; *Intrarea în apocalipsă*, 1997; *Arta nostalgiei* (poeme cuantice), 1997 (Premiul Uniunii Scriitorilor – Filiala Drobeta, revista *Tomis*; Premiul pentru poezie al Salonului de carte Oradea, 1998); *Întotdeauna ploaia spală eșafodul*, 1997 (Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor – Filiala Iași); *Atitudini literare*, 200 (Premiul Uniunii Scriitorilor – Filiala Iași, 1999; Premiul special „Radu Enescu” la Salonul Internațional de Carte Oradea, 2000); *Clipa zboară c-un zîmbet ironic*, 1999 (Marele premiu al Festivalului internațional de poezie de la Sighetul Marmăției, 1999); *Dintr-o haltă părăsită*, 2000 (Marele premiu ASLA Oradea, 2001); *Pornind de la zero*, antologie de versuri, 2000; *Între două lumi*, antologie de versuri în română, spaniolă, franceză, engleză, 2001; *Über den Wald*, versuri, volum bilingv română-germană, 2002; *Atitudini literare*, 2002 (Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul revistei *Antares*, Premiul pentru publicistică alUSR Filiala Iași); *Ucenicia libertății* 2003 (Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru eseu pe anul 2003); *Nimic nu tulbură ca viața*, 2004 (Premiul „Mihai Ursachi” pentru poezie la Salonul de Carte al Bibliotecii „Gh. Asachi”, Iași, 2004; Premiul Fundației Culturale „Hyperion”, 2004); *Petre Țuțea între filosofie și teologie*, 2004; *Aries*, antologie, 2004; *Între două lumi*, antologie în română, spaniolă, franceză și engleză, 2004; *Eminescu, azi*, 2005 (Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași); *Orizonturi duble (Atitudini literare/IV)*, 2006; *Aventurile terțului*, 2006; *Marea înfățișare a lui Mihai Ursachi*, 2006; *Noduri pe linia vieții*, 2007; *101 dialoguri în libertate*, interviuri, 2007; *O săgeată îmbrăcată în roșu*, 2008; *Aventurile terțului*, 2009; *Vieți controlate*, 2009; *Farmecul discret al dreptei cumpăniri*, 2010; *Gînduri despre poezie*, 2010; *Cumpăna* 2011.

CUNOAȘTEREA POETICĂ ESTE MAI RIGUROASĂ DECÎT CEA ȘTIINȚIFICĂ

– Dialog cu eseistul Basarab NICOLESCU –

ÎNȚELEGEREA LUMII ÎN CARE SÎNTEM VINE DE
LA CORESPONDENȚA ÎNTRE UNIVERSUL INTERN ȘI
UNIVERSUL EXTERN

Stimate domnule Basarab Nicolescu, prietenul dvs. Michel Camus, în postfața la *Teoremele poetice*, afirma că, prin această carte, ne aflăm în fața unui nou arhetip, acela de poet științific. Consierați că Homer, Shakespeare, Dante, Novalis, Eminescu etc. erau mai puțin științifici sau că nu acopereau această latură?

Cu siguranță că nu, în sensul științific al cuvîntului epocii lor, ei îl acopereau, bineînțeles. Dar ceva nou s-a întîmplat cu trecerea timpului. Pe timpul lui Shakespeare, de exemplu, cunoașterea științifică nu era cunoașterea adevărului, nu era cunoașterea fundamentală a realității. Pe vremea marilor poeți din Antichitate era alt tip de cunoaștere. Ceva nou ce s-a întîmplat în secolul al XVI-lea, este ideea că adevărul nu poate fi decît științific.

Să nu uităm că, de exemplu, Novalis era inginer...

Novalis a fost un mare precursor a ceea ce încerc să fac. E adevărat, e un fel de frate spiritual, Novalis. Îi cunosc de multă vreme opera, de când eram adolescent. Da, tot curentul filosofiei naturii germane a sosit, într-un anume sens, mult prea devreme. Încerc să explic. Ce spun că s-a întâmplat nou nu e dogma cunoașterii (cunoașterea trebuie să fie științifică), ce s-a întâmplat nou e că omul și-a dat mijloacele să studieze natura, ca un fel de oglindă a propriei sale ființe, în sensul că natura devine un fel de receptor al propriei înțelegeri a omului, dar prin mijloace extrem de elaborate și extrem de puternice, și financiare, și economice, de exemplu, marile acceleratoare de particule nu au existat pe vremea lui Novalis. Nu-i vorba numai de mijloace tehnice, ci este faptul că pentru a pătrunde în străfundurile naturii, ideea lui Novalis că se poate pătrunde numai prin imaginar nu este foarte clară. Ceva nou s-a întâmplat. Ce este nou, faptul experimental, faptul aproape al palpării realității, al senzualității cunoașterii naturii. Înainte era oarecum speculativ. Lucrul nou, care poate că intră în demersul natural al avansării cunoașterii umane, al avansării de sine pentru natură – faptul nou este că s-a întâmplat această aventură, aventura cunoașterii științifice, care nu este numai tehnică, numai pentru știință, ci cunoaștere pentru cunoaștere. În sensul acesta un lucru nou, ireductibil se întâmplă, care nu poate fi înlocuit de altceva.

Sînteți de acord că T.S. Eliot era și un poet științific?

Nu pot spune cu siguranță. Era științific pentru vremea lui. Toată povestea, la întrebarea profundă, implicită la ceea ce întrebați, există ceva nou, ireductibil în timpul istoric. Că ceea ce s-a întâmplat acum două mii de ani, ceva ce s-a întâmplat acum câteva secole și ceva care se întâmplă acum nu sînt reductibile una la alta. Asta este marea problemă sau ca acumulare de cunoștințe, asta este banal – întotdeauna se întâmplă acumulare, dar în sensul de salt, cuantic așa spune, salt discontinuu în cunoaștere. E o opțiune, un postulat nu poate fi o demonstrație. Mie mi se pare că în timpul istoric ceva nou, puțin importă ce punem înă-

untru – Teilhard de Chardin vedea în timpul istoric un fel de concretizare a lui Hristos – în sensul de actualizare a unui corp cosmic, care nu poate fi înlocuit de ceea ce se întâmpla în anul 2020, nu este echivalentul necesar, este echivalent prin analogie, dar nu în mod factual, nu prin concepte, prin înțelegere. Dacă într-adevăr există, ca să luăm cuvîntul lui Eliade, o transistorie care se materializează în istorie, dacă ceva se încarnează în istorie, ceva nou, cu totul nou, și nu poate fi reductibilă una la cealaltă. Mi se pare de asemenea importantă o anumită nuanță pe care aș vrea s-o adaug: în perioadele, aș spune, preștiințifice, adică înaintea științei moderne, așa cum a fost definită de Newton, de Kepler și de Galileo Galilei bineînțeles, înainte, în perioada preștiințifică, a predominat oarecum ideea cunoașterii prin cunoașterea universului interior – este schematizat desigur, dar în mod predominant a fost această idee. După cei trei mari fondatori ai științei moderne, a predominat o altă idee: ideea că într-adevăr cunoașterea vine prin cunoașterea universului exterior. Ni se pare că o nouă etapă începe, o nouă etapă în care înțelegerea lumii în care sîntem vine din corespondența între universul interior și universul exterior; și poate în acest sens putem spune că poet științific sau cunoscător științific, nu cercetător științific, vine astăzi în corespondență cu cele două universuri.

Îmi puteți da și un exemplu de poet științific contemporan?

Omar Khayyam.

Da, mulțumesc!

**CONȘTIINȚA POATE EVOLUA AȘA CUM
MATERIA BIOLOGICĂ POATE EVOLUA**

Credeți în evoluție la nivelul omului? Dacă da, cum argumentați?

Nu cred că se poate argumenta altfel decît prin rezistența pe care omul o are, ființa umană o are în fața crize-

lor periodice pe care le traversează istoria, societatea. Până acum, evoluția a fost văzută pe planul biologic și, bineînțeles, există o teorie a evoluției care e bine cunoscută – teoria evoluției biologice. Se pare, în cazul în care cunoașterea noastră științifică nu este chiar inexactă, că s-a cam terminat evoluția biologică, adică probabil că n-o să căpătăm aripi, că n-o să devenim alt gen de ființă... În orice caz, evoluția acum se petrece pe alt plan, deci pe planul conștiinței. Mircea Eliade, ca să folosim numele lui, vorbea de evoluția prin cultură – ceea ce-i foarte curios pentru un istoric al religiilor ca Eliade, care părea fixat în trecut și care folosește ideea evoluției prin cultură; aș spune acum evoluție prin conștiință. În ce sens: nu crearea unei conștiințe noi, cum se spunea pe vremuri, este vorba de altceva: ca un fel de nivel de materialitate de alt gen care nu mai este biologic dar este, să spunem psihic, care este de natură umană proprie, proprie nu câinelui și omului, ci omului însuși, singulară cu alte cuvinte, care este ideea conștiinței. E foarte curios că pare greu de înțeles această idee, că și conștiința poate evolua așa cum materia biologică poate evolua. Deci, cred că nu există alegere: fie omul va evolua, din punctul de vedere al conștiinței, pentru a putea face față la ceea ce se întâmplă acum, o discordanță extraordinară între accelerarea tehnologică, de exemplu, și mentalitatea pe care o are omul acum, dacă nu există o evoluție a conștiinței. Pare foarte curios că nu se poate realiza realitatea acestui concept de evoluție a conștiinței. Conștiința nu e ceva pe care putem să punem mâna, ceva material, ceva substanțial, dar care, în același timp, dacă nu ar exista, probabil că noi nu am fi umani. Și cred că nu există alegere, în sensul că fie vom evolua din punct de vedere al conștiinței, fie vom dispărea exact ca dinozaurii altădată...

Sub acest aspect al conștiinței, credeți că față de Platon noi sîntem cu mult mai avansați?

Indiscutabil că nu; nu există nici un fel de evoluție, în sensul personal, în sensul individual al cuvîntului. Indivizi care au fost realizați din punct de vedere al conștiinței au existat întotdeauna: Sfinții Părinți, Părinții Deșertului,

Platon, toți marii oameni care au creat în lumea asta au avut o realizare care nu are nimic de-a face cu o evoluție în timp. Este o evoluție în timpul prezent care nu depinde de istorie. Dar eu vorbesc acum de altceva: vorbesc de omul ca speță umană și nu ca individ. Omul – ca speță umană –, dacă nu va evolua ca o conștiință, va dispărea. Nu poate face altceva decât să dispară.

Chiar toți filosofi și-au risipit timpul negînd miracolele? Parcă sînt, totuși, și din cei care le-au acceptat!

Puțini, marginali, care au fost marginalizați. Gîndiți-vă numai la cazul bisericii – nu vorbesc de biserica ortodoxă, vorbesc de biserica catolică. În fond, care-a fost demersul ei? Să nege existența miracolelor, în sensul a ceea ce este important, afirmarea prin credință. Paradoxul este că Iisus a făcut totuși anumite miracole, dar care erau puse pe seama, să spunem subdezvoltării timpului istoric respectiv, în care comunicarea nu se putea face altfel decît prin acest mijloc oarecum jurnalistic, care era producerea miracolelor. Este o înțelegere altfel a miracolului, mult mai profundă și care mi se pare interesantă în contextul discuției noastre, ideea miracolului ca intervenție a unui nivel de realitate asupra altui nivel de realitate. Negarea miracolelor revine, filosofic vorbind, la afirmarea unui singur nivel de realitate, a unui om orizontal, a unui om fără nici un fel de verticalitate. Dacă înțelegem miracolul în acest sens și numai în acest sens, în sensul că această intervenție a unui nivel de realitate asupra altui nivel de realitate nu poate fi decît un eveniment rar, pentru că fiecare nivel de realitate are legile lui. Deci, legea noastră, de exemplu legea nivelului microscopic, legea scării la care ne aflăm cu corpul nostru, cu natura noastră, bineînțeles că poate recepta, să spunem, influențe cuantice ale altui nivel de realitate. Pentru noi este un miracol, pentru că influența cuantică este influența unei scări asupra altei scări – nu le vedem, sînt invizibile, totuși se petrec. De exemplu, creierul nostru, acum cînd vorbim, o mulțime de evenimente cuantice se întîmplă în creierul nostru, nu le vedem, este un mi-

racol. În fond, ce este un miracol: inspirația, de exemplu; faptul că în conversația noastră, la un moment dat, găsim amîndoi o idee nouă care nu era așteptată nici de unul nici de celălalt.

NOI ȘTIM EXACT DE CE QUARCURILE TREBUIE SĂ AIBĂ INTERACȚIA PE CARE O AU, DAR NU ȘTIM DE CE EXISTĂ CONȘTIINȚA, LA CE SERVEȘTE

De ce ar fi „tragedia divină” unica excepție privind sursa tragediilor acestei lumi, și anume: „ne-acceptarea propriului său loc”?

Tragedia divină este o idee care poate fi regăsită, de exemplu, la Jakob Böhme, în toată opera lui. Care este tragedia divină? Faptul că Dumnezeu nu a vrut să rămînă singur și a vrut să se autocunoască într-un anume sens și ne-a creat pe noi, bietele creaturi...

În momentul în care te autocunoști trebuie să te separi. Trebuie să tai, să separi, o separabilitate care este introdusă. În sensul ăsta folosesc ideea de, expresia de „tragedie divină”. Este o tragedie a separării pe care o vedem foarte bine, care s-a manifestat chiar în cursul a cîteva secole, prin ideea compartimentării, prin ideea fragmentării, prin ideea unei definiții pe care o putem da despre ființa umană; e o idee de separare, e o idee de obiectivizare, a puterii ființei umane ca obiect. Deci, o idee că totul poate fi separat și studiat. Acum, prin revoluția cuantică și ajutată de revoluția informatică – de informație mai precis spus –, ideea neseparabilității revine. Cu alte cuvinte, un fel de întoarcere la atenuarea suferinței divine, în sensul terminologiei din *Teologia creștină* a lui Jakob Böhme se spunea despre rugăciune ca fiind o hrană pentru Iisus, adică rugăciunea este oferită ca o hrană. În ce sens de hrană: de suferință, este o suferință fără hrană. E o idee extrem de mare, este o idee de coparticipare cosmică, o idee de coparticipare a universului, în care fiecare parte a universului are un loc

bine determinat. Nu înseamnă un loc de constrângere, nu înseamnă un loc de închisoare. Pentru că noi, aproape toată viața noastră – eu vorbesc despre mine, nu generalizez – n-am făcut decît să caut locul meu. Întotdeauna mi-am plasat locul în altă parte decît locul unde eram într-adevăr eu însumi, adică în funcție de imaginile pe care alții le aveau despre mine, despre societatea care trebuie să-mi creeze o imagine și așa mai departe; să găsec locul precis este poate evenimentul cosmic cel mai important pe lumea asta, pentru că, în acel moment, armonia începe să funcționeze.

Credeți că participăm la o întoarcere a filosofiei la origini, adică la teologie?

Nu cred, pentru că teologia este o știință umană, teologia – prin definiție – nu este revelație; teologia este o știință umană care se poate preda la universitate, deci nu se poate reveni la teologie, pentru că este o creație umană, deci o creație a timpului, a timpului bine determinat. De altfel, de ce toată lumea, chiar și Papa de la Roma, începe să se preocupe de dialogul între religii, în momentul în care religia catolică era presupusă a fi o religie universală? Ideea, acum, nu este reîntoarcerea la o teologie, este crearea a ceva nou care nu este o nouă teologie, nu este o nouă religie, nu este o nouă metafizică, ceva nou care încearcă să pună fragmentele împreună, să dea o unitate, o reintegrare. Să descopere umanitatea, dar integrînd ceea ce timpul istoric a creat. Or, teologia nu ține seama de ceea ce timpul creează. Prin definiție, ea are locul ei, are rostul ei care este minunat, dar care nu poate înlocui fizica, nu poate înlocui altceva. Fiecare disciplină are locul ei și necesitățile ei.

Lucifer și Saturn se deosebesc numai/sau doar prin faptul că unul singur este purtător al antisensului și celălalt al non-sensului? Nu sînt, în final, una și aceeași persoană?

În sensul simbolic al cuvîntului, cu siguranță nu. E o idee, din nou foarte veche, pe care am preluat-o prin ceea ce cunoșteam eu, ca om de știință – presupunînd că știu totuși anumite lucruri despre natură, despre mine însumi. Ce înseamnă Lucifer? Însemna fiul luminii, fiu care purta

lumina, fiul mult iubit. De ce fiul mult iubit s-a transformat deodată în adversarul absolut? Din momentul în care el nu și-a păstrat locul, care este ideea locului? Ce înseamnă Lucifer? Lucifer înseamnă o verigă în armonia lumii, o verigă de lumină bineînțeles, împărat al luminii am putea să spunem. Dar în momentul în care împăratul luminii, fiul luminii a încercat să ia stăpînirea, reiau cuvintele lui Jakob Böhme, care spunea: cînd fiul luminii a încercat să ia locul, să găsească și să pună mîna pe sursa magică a realității, în acel moment el s-a transformat în Satan, în Diavol. În ce sens? În sensul în care locul nu este respectat. E un lucru extrem de elaborat și care ar merita un interviu întreg. Ce înseamnă sursa magică? Sursa magică a realității e o sursă care nu poate fi tradusă în discurs. Ca să iau un exemplu modern, noi credem că totul poate fi redus la teoretizare, la raționalizare, la discurs. În momentul în care încerci să formalizezi sursa magică printr-un discurs precum Satan, în momentul în care nu recunoști o zonă în care nimic nu poate fi atins fără să fie murdărit și poate inversul este de asemenea adevărat, este o zonă a sacrului.

Cum explicați faptul că omul este veriga ce lipsește diferitelor nivele de realitate?

Totul este legat de înțelegerea rolului conștiinței în funcționarea cosmică. Deocamdată noi, în lumea oamenilor de știință, știm exact, printr-o teorie extrem de elaborată, de ce particulele invizibile – quarcurile, particule elementare, în momentul Big-Bang-ului, în momentul inițierii universului, au fost așa cum sînt pentru a da naștere planetelor, pentru a da naștere elementelor grele, care condiționează viața, pentru a da naștere chiar omului așa cum este, ca ființă biologică. Cu alte cuvinte, teoriile științifice actuale dau o legătură extraordinară, pe plan fizic, între tot ce există pe plan de substanță, pe plan de materie: lucru care pare foarte ciudat. Ce rol are, în economia cosmică, conștiința? Știința nu poate să spună un singur cuvînt deocamdată, este o necunoscută totală. Noi știm exact de ce quarcurile trebuie să aibă interacțiunea pe care o au, dar nu știm de ce există conștiința, la ce servește.